

Lovro Grgić
[filozofija / povijest]

Problem nacionalnog identiteta*

Rad se bavi problemom nacionalnog identiteta, pitanjima njegove geneze i njegove današnje egzistencije tj. načina na koji on uopće postoji kao fenomen. Osobita se pažnja poklanja utjecaju nacionalne historiografije na formiranje nacionalnog identiteta i ontološkoj razlici između entiteta koji su ključni u cijeloj priči. Osnovna teza koja se u radu nastoji afirmirati jest: Nacionalni identitet postoji kao mentalno stanje (točnije zbroj ili skup svih mentalnih stanja pripadnika određene nacije), tj. kao ukupnost nečijih vjerovanja i emocija; vjerovanja u postojanje određenih činjenica svijeta te emocija koje iz toga vjerovanja proizlaze. Skreće se pažnja na distinkciju između stvarne egzistencije određenih činjenica svijeta i okolnosti da netko vjeruje u egzistenciju određenih činjenica svijeta, te implikacije koje to razlikovanje ima na postojanje nacionalnog identiteta. U polemici sa stavovima koje jedna nacionalna historiografija zastupa o određenom skupu činjenica svijeta vezanih uz naciju, po sistemu teza-antiteza nastoji se pobiti tvrdnja o postojanju nacionalnog identiteta kao skupa stvarnih činjenica svijeta.

Ključne riječi: nacionalni identitet, nacionalna historiografija, činjenice svijeta, mentalna stanja

* Ova rasprava nastala je na seminaru Multikulturalnost i nacionalna država II na Odsjeku za filozofiju u akademskoj godini 2007./2008. pod mentorstvom prof. dr. sc. Žarka Puhovskog i dr. sc. Raula Ranića. [Op. ur.]

TEMA JE NACIJA

Standardna sociološka definicija nacije jest da je riječ o vrsti kolektivnog identiteta.¹ Grupa ljudi smatra da ih određeni skup zajedničkih svojstava povezuje na izniman način i time tvori osnovu za zajednički život, a ujedno i razliku spram ostalih zajednica. Nacionalisti (pa i komunitarijanci), za razliku od liberala, smatraju da puka racionalnost i zajednica interesa nisu dovoljni kohezivni faktori za život u političkoj zajednici. Problem nastaje kada ljudi počnu smatrati da je nacija nešto prirodno, dakle ne i sam konstrukt (racionalni, poput zajednice interesa, ili emocionalni), već nužan proizvod prirodnog kretanja kao po modelu tvrdog determinizma tipa Spinoza, gdje priroda iz nužnosti proizvodi samu sebe u svim pojavnim oblicima (atributima). Takav koncept otežava povezivanje političkih jedinica poput nacija u veće političke jedinice, jer se takva integracija doživljava kao skok iz prirodnog (nužnog) povezivanja ljudi u racionalnu (dakle neprirodnu) zajednicu gdje ljudi više nemaju nužnu prisnost, što dovodi do međusobnog nepovjerenja i olakšava sukobe. Naravno, ovdje je riječ o konceptu nacije kao etničko genealoške zajednice, dakle o etničkom nacionalizmu. Građansko teritorijalni nacionalizam tipa SAD i Švicarska, u kojem različite etničke populacije (različiti narodi) žive u istoj političkoj zajednici jednakih prava i dužnosti na jednom teritoriju, očito je konstrukt, dakle neprirodan, pa kao takav ne predstavlja veći problem u ovom razmatranju. Osnovna tema rada bit će, dakle, istraživanje ontološkog statusa entiteta vezanih uz priču o naciji, a dio razmatranja bit će posvećen neraskidivoj vezi historiografije i nacionalnog identiteta. Potrebno je odmah na početku razjasniti sadržaje pojmova, kako bi se izbjegla možebitna pojmovna zbrka. Pojam *neprirodno* ovdje pod sobom supsumira sve one entitete koji ne mogu nastati u prirodi, već su proizvod ljudskog razuma i umijeća. Ograda od kovanog željeza je neprirodna, jer je u prirodi nigdje nema, već ju je proizveo čovjek.² Ona ne proizlazi ni iz kakve prirodne nužnosti ili prirodne veze entiteta, već je isključivo ljudski proizvod. Jedna od teza ovoga rada jest da je svaki oblik ljudskog zajedništva koji premašuje osnovnu plemensku zajednicu od nekoliko stotina jedinki (u kojoj ljudi, kao i većina ostalih sisavaca, mora živjeti kako populacija ne bi izumrla) u svojoj biti neprirodan. Sve veće zajednice, time i nacija, proizvod su ljudskog *izbora* (bio on motiviran primarno emocijama ili razumom), dakle neprirodne. Pretpostavka je samo da je taj izbor slobodan, da nema tvrdog determinizma, odnosno da postoji sloboda volje.³ Dok je za kontraktualiste i liberale samorazumljivo da su sve veće ljudske zajednice utemeljena neprirodnim putem, etnonacionalisti vide prirodnu osnovu nacionalnog zajedništva; taj problem treba ispitati, počevši od same geneze nacije pomoću historiografije.⁴

HISTORIOGRAFIJA KAO SLUŽAVKA

Klasična historiografija⁵ izjednačava početak povijesti s trenutkom u vremenu kada se pojavljuje prvo pismo. Takav stav je u međuvremenu više puta revidiran, ali njegovo odbacivanje donosi barem onoliko problema koliko i rješava.⁶ Prema definiciji, ljudi koji žive bez poznavanja pisma spadaju u

pretpovijest, jer nisu u mogućnosti ostaviti pisane izvore na temelju kojih bi se mogao rekonstruirati njihov život. Rekonstrukcija se tada vrši na temelju materijalnih ostataka i na temelju pretpostavki. Kao takva, ona je nužno nepouzdana, ali bez alternative. Objašnjenja etnogeneza većine europskih naroda temelje se dakle na pretpostavkama potkrijepljenim arheološki obrađenim materijalnim ostacima, lingvističkim rekonstrukcijama i pisanim izvorima visokih civilizacija (Rim, Bizant) o susjednim i doseljenim narodima. Takva objašnjenja su, u pravilu, kombinacija racionalnih pokušaja rekonstrukcije događaja o kojima ništa pouzdano ne znamo po obrascu 'vrlo vjerojatno se tako dogodilo jer se iz današnje perspektive upravo takav razvoj čini zdravorazumski prihvatljivim', i različito motiviranih tendencioznih pokušaja. Materijalni ostaci i prvi pisani izvori uklapaju se u tako postulirane pretpostavke kao „znanstveno prihvatljivo“ potkrijepljenje, legitimacija znanstvenosti takvog pokušaja. Okolnost da je suvremena historiografija kao znanost nastala u krilu njemačkog devetnaestostoljetnog nacionalizma kao *de facto* njegova služavka u procesu izgradnje nacionalne svijesti ostavila je na nju, a samim time i na sve naše znanje o prošlosti, neizbrisiv trag. Kao prvo, dovela je do toga da se historiografija i u ostalim zemljama razvije kao nacionalna historiografija, dakle ona koja se primarno bavi vlastitom nacijom. Nadalje, prethodno opisane metode primjenjivane su s ciljem da se pokaže kontinuitet razvoja jednoga naroda kroz povijest, njegov put od „pradomovine“ do današnje postojbine. Iako je u posljednjih sto pedeset godina bilo i drugačijih pokušaja pristupanja povijesti (npr. Braudelov), dobar dio današnjih udžbenika povijesti (koji su, kao jedni od krajnjih produkata, izvrstan indeks stanja jedne historiografije) donosi priču o identitetu jednoga naroda kroz povijest i nacionalnoj državi kao prirodnom cilju povijesti.

U tom smjeru svaka nacionalna historiografija konstruira verziju povijesti koja, poopćeno, izgleda ovako: Suvremena nacionalna država rezultat je stotina godina razvoja eponimnog naroda. Od svoje pretpostavljene pradomovine pa do današnje postojbine taj narod je stigao seobom od nekoliko stotina godina. Tijekom te seobe, a i po dolasku na prostore koje danas obitava, on je neizbježno dolazio u kontakte s drugim narodima, ali ih je uspješno asimilirao, podčinio ili otjerao, ne izgubivši pri tome svoju esenciju koja ga upravo i čini tim narodom, a ne nekim drugim. Pripadnici toga naroda su kroz nadolazeća stoljeća dijelili ključne zajedničke odlike koje ih razlikuju od drugih okolnih naroda, iako toga nisu bili do kraja svjesni; prepreka nastanku nacionalne svijesti kod svih pripadnika toga i takvoga naroda bila je staleška podijeljenost pripadnika tog društva i neobrazovanost najvećeg dijela naroda. U devetnaestom stoljeću, s buđenjem nacionalne svijesti u cijeloj Europi, krema inteligencije započela je borbu za širenje osjećaja nacionalne pripadnosti kod glavnine svojih sunarodnjaka metodama koje im je na raspolaganje stavila modernizacija; primarno je riječ o obaveznom javnom školovanju, s naglaskom na opismenjavanje, povijest i vjeronauk.¹⁷ Osviještenjem postojanja zajedničke esencije kod pripadnika većine jednoga naroda nastaje tako nacija (u značenju koje ta riječ ima u hrvatskom jeziku), koja onda kreće u borbu za svoju nacionalnu državu. Uspješnim završetkom te borbe ispunjava se prirodni višestoljetni cilj pripadnika jednog

naroda (iako ga oni nisu sve vrijeme bili svjesni). To je pojednostavljena shema unutar koje nacionalna historiografija slaže događaje povijesti vlastitoga naroda.

NACIONALIZAM I ONTOLOGIJA

Ako je nacija vrsta kolektivnog identiteta, onda ona egzistira primarno kao mentalno stanje, točnije skup mentalnih stanja svih pripadnika jedne zajednice koji sami sebe doživljavaju kao naciju. Ta mentalna stanja obuhvaćaju pojmove o činjenicama svijeta i emocije koje proizlaze iz tih činjenica. Da bismo za sebe mogli reći Mi, moramo vjerovati u sljedeće činjenice: svi smo pripadnici jedne etničke skupine; imamo zajednički povijesni teritorij, mitove i uspomene; dijelimo masovnu javnu kulturu (u koju bi mogla spadati i religija); govorimo isti jezik; prava i obveze jednaki su za sve Nas. Vjerovanje u te činjenice (kao i emocije koje to vjerovanje potiče) tvore nacionalni identitet. Ovdje je bitno uočiti dvije ontičke razine. Jedna je postojanje mentalnih stanja (vjerovanja i emocija), a druga je postojanje samih činjenica koje tvore svijet, a koje su u mentalnim stanjima na neki način odslikane. Za postojanje mentalnih stanja nije nužno da postoje i same činjenice u koje se vjeruje. Naravno da se za njih stalno iznalaze novi dokazi (ne bi li tako vjerovanje prešlo u znanje), ali za postojanje nacionalnog identiteta to niti nije nužno. To ima dvostruke posljedice. S jedne strane, moguće je pokazati da činjenice u pitanju nisu nikakve činjenice već izmišljotine (iako i kao takve čimbenici) – time bi se raskrinkala jedna od osnovnih teza svake nacionalne historiografije, a to je da nacija zapravo latentno postoji oduvijek, odnosno da su svi konstitutivni elementi oduvijek prisutni, ali neosviješteni. S druge strane, iz takve tvrdnje proizlazi da nacija zapravo postoji u današnjem svijetu, iako je produkt neistine (ponekad i laži kao svjesne neistine), jer ljudi zaista osjećaju pripadnost njoj (imaju potrebno mentalno stanje, što je dovoljni preduvjet za postojanje nacije); jedini prijestup je projiciranje takve svijesti na populacije prije devetnaestog stoljeća.

Egzistenciju samih činjenica svijeta koje, preslikane u mentalna stanja, čine nacionalni identitet, može se pokušati osporiti, i to istim načinom kojim se služe i nacionalne historiografije – rekonstrukcijom povijesnih zbivanja.

Važno je samo prethodno uočiti da nacionalna historiografija ne gleda na nacionalni identitet kao na mentalno stanje,¹⁸ već kao na još jednu činjenicu svijeta – na okolnost da određeno biće ima udjela na svim elementima čiji skup čini esenciju konkretne nacije. To zapravo znači da se osporavanjem činjenica uništava i sam nacionalni identitet. S druge strane, teorija o nacionalnom identitetu kao mentalnom stanju omogućava da on postoji i ako se sve činjenice pokažu neistinitima – dok god ljudi vjeruju da imaju zajedničku esenciju, oni će s ponašati kao da je zaista i imaju, bez obzira imali je stvarno ili ne.

TEZA – ANTITEZA

Glavna teza koja se osporava jest: postoji esencija svake nacije koja, obuhvaćajući činjenice svijeta, njenim pripadnicima osigurava dijakronijski identitet. Najbolji pristup je osporiti tezu po tezu unutar glave teze.

Prva teza: Činjenica je da smo svi pripadnici jedne etničke skupine. Ova teza u sebi sadrži tvrdnju da pripadnici jedne nacije u sebi imaju srodan genetski materijal, dovoljno specifičan da ih razlikuje od pripadnika drugih nacija. Ovu tezu može se pokušati pobiti slijedećim tvrdnjama: izvorno pleme koje je eponimno za suvremenu naciju jest bilo srodno upravo zato jer je bilo proširena obiteljska zajednica. Miješanjem s drugim plemenima (osobito tijekom seoba, udruživanjem s drugim plemenima ili njihovim podčinjavanjem, kao i miješanjem sa starosjediocima u novoj postojbini) nastao je novi narod koji jest zadržao ime originalnog plemena, ali je „krv“ nepovratno „izmiješana.“ Takve promjene kroz stoljeća možda i jesu rezultirale činjenicom da u konkretnom trenutku u vremenu (pretpostavimo sadašnjem) postoji određena genska kombinacija karakteristična za populaciju koja sebe smatra pripadnicima jedne određene nacije – stvar je samo u tome da ta kombinacija nije nužno bila ista prije dvije stotine godina, niti će biti ista za dvije stotine godina. Problem je očit – u čemu se onda očituje dijakronijski identitet te nacionalne zajednice s obzirom na njenu „gensku esenciju?“⁹

Druga teza: Činjenica je da imamo zajednički povijesni teritorij, mitove i uspomene. Teza s teritorijem je vrlo opasna jer služi kao direktan povod (ponekad čak i sam razlog) za rat sa susjednim državama. Njena promašenost je očita, jer je vrlo lako pokazati dvije stvari: a) državne granice su (kao uostalom i sama država) modernog postanka, pa je njih iluzorno uopće spominjati kao argumente u srednjovjekovnim okvirima (a upravo je srednji vijek „datum rođenja“ svih protonacionalnih jezgri moderne Europe, što se vrlo dobro iščitava ne samo iz historiografije, već i iz književnih epoha poput romantizma); b) razgraničenja među državama i narodima su se toliko puta mijenjala, da je jednoj naciji gotovo nemoguće odrediti vlastiti nacionalni teritorij, a da tim određenjem za sebe ne svojata prostor koji neka druga nacija smatra svojim.¹⁰ Čak i kad bi se teritorij mogao jednoznačno definirati bez prigovora izvana, ostaje drugi problem: Ako smo prethodno prihvatili protutezu prvoj tezi (svi smo pripadnici jedne etničke skupine), postavlja se pitanje: na temelju kakve povezanosti mi svojatamo teritorij koji su prije deset stoljeća ovdje kao svoj imali ljudi s kojima imamo zajedničko samo isto ime?¹¹ Što se tiče mitova i uspomena, oni su, nažalost, teško razlučivi, a nacionalna historiografija ih često servira pod isitne jednakog ranga. Čak i kada su se događaji u pitanju zaista dogodili, prihvaćene interpretacije često su neistinite (ponekad i lažne), ali takve da se odlično uklapaju u unaprijed postavljenu shemu o višestoljetnoj nacionalnoj borbi.¹² Ista teza koja se odnosi na svojatanje teritorija, primjenjuje se i na kolektivne uspomene.

Treća teza: činjenica je da dijelimo masovnu javnu kulturu. Takva tvrdnja nedvojbeno je točna za suvremeno stanje. Problem je što je isto tako nedvojbeno netočna za cijelu predmodernu epohu. Plemstvo razvijenoga srednjega vijeka nije dijelilo svoju kulturu s kmetovima na svojim imanjima, već je bilo više povezano s plemstvom iz krajeva koji nisu obuhvaćeni granicama „njihove“ današnje nacije. Njihova pripadnost bila je primarno staleška, a ne narodna (a pogotovo ne nacionalna). Kulturno mu je bio puno bliži drugi feudalac koji je imao vlastelinstvo u drugoj kraljevini istoga carstva, nego kmet koji je obitavao u potleušici podno njegovog burga. Nacionalni identitet definitivno nije postojao, a nisu postojali

niti kulturni preduvjeti njegova nastanka, tako da je njihovo projiciranje u predmodernu epohu definitivno falsificiranje. U kontekstu kulture zanimljivo je i pitanje vjere, uvijek usko povezano s etnonacionalnim konceptom. Smatra se da je vjera jedna od onih odlika koje spadaju u esenciju nacije koja ju upravo čini tom nacijom. Kroz dva povijesna primjera lako je uočiti probleme. Prvo: Hrvati su se nakon dolaska u današnju postojbinu pokrstili. Jesu li oni i dalje ostali Hrvatima iako su promijenili nešto što spada u samu esenciju bivanja Hrvatima (ponovno problem dijakronijskog identiteta)? Ako se kao odgovor ponudi tvrdnja: Da, jesu, jer su svi prešli na novu vjeru, pa su tim zajedničkim činom odredili svoju esenciju (činjenica da je pokrštanje bilo dugotrajan proces je ovdje zanemariva), postavlja se drugo pitanje: kako je onda moguće da Bavarac bude katolik, Westfalac protestant, a da istodobno oboje budu Nijemci?

Četvrta teza: Činjenica je da govorimo isti jezik. Ova teza je definitivno najčvršća karika u nacionalističkom lancu argumentiranja, jer ju je nemoguće potpuno odbaciti. Unatoč tome, i ona skriva mnoge neželjene posljedice. Zajednički jezik stvarno jest faktor koji ljude upućuje da se prirodno okrenu međusobnoj suradnji, a odbace ljude s kojima se ne mogu sporazumjeti.¹³ I zajedničke poštapalice, vicevi i jezične konstrukcije (npr. češća upotreba aktiva nego pasiva) sugeriraju da među ljudima koji ih dijele postoji i sličnost u načinu razmišljanja i argumentiranja koja ih prirodno veže u jednu zajednicu, u razlici spram drugih. Problem je opet taj što jedan zajednički nacionalni jezik nigdje ne postoji prije devetnaestog stoljeća, već tada biva konstruiran, i to svjesno i racionalno; tek putem obaveznog javnog školovanja on se nameće kao objedinjujući faktor unutar jedne nacionalne države.¹⁴ Naravno da postoje jezične sličnosti koje prirodno sugeriraju koji se sve dijalekti, i u kojim krajevima, ujedinjuju u jedan „književni“ jezik – zagorski kajkavci nedvojbeno se bolje razumiju sa štokavcima nego sa svojim austrijskim susjedima. Problem je opet u tome što je takav proces integracije vođen pragmatičkim i dnevnopolitičkim, dakle racionalnim interesima, jednako toliko koliko i „prirodnom“ nužnošću.¹⁵ Isto tako, svaka osoba koja nauči jezik (a moderno školstvo i društvo omogućuju da se to unutar jedne do dvije generacije dogodi s velikim brojem potencijalnih pridošlica) automatski postaje pripadnik nacije, čak i ako to svjesno ne želi.

Tu je naravno i devetnaestostoljetna teza o duhu naroda, od koje je samo korak do teza o povijesnim i nepovijesnim narodima, ali one danas ne ulaze u arsenal za rasprave o ovim temama.

ZAKLJUČAK

Osporavati realno postojanje brojnih nacionalnih identiteta u suvremenom svijetu bilo bi potpuno promašeno i iluzorno. Oni postoje, i to kao snažni i relevantni čimbenici u međuljudskim odnosima; suvremeni nacionalisti su potpuno u pravu kada tvrde da su nacionalni interesi i sentimentali jednako relevantni argumenti u javnoj raspravi kao i strogo racionalne teze. Svako pozivanje na nacionalne osjećaje u takvim debatama i nehotice pogađa samu srž nacionalnog identiteta – ali na način koji nacionalisti ne bi odobrili. Riječ je o tome da nacionalni identitet

jest upravo i samo to – sentiment, skup osjećaja koji proizlaze iz vjerovanja u istinitost određenog skupa činjenica koje tvore svijet. Kao takav, nacionalni identitet, tj. čuvstvo pripadanja određenoj naciji, samo je mentalni sadržaj, i ništa više od toga. Naravno da iz istih vjerovanja proizlazi i zajednička masovna javna kultura, ali to je samo argument da nacionalni identitet postoji danas, što nitko niti ne spori. Činjenice u koje se vjeruje kao u temelje nacionalnog identiteta pripadaju različitoj ontičkoj razini od samog vjerovanja u te činjenice. No i same te činjenice su zapravo neistinite. One ne egzistiraju kao činjenice, već su konstrukti temeljeni na specifičnoj interpretaciji povijesnih događaja i domišljanja ostatka. Jesu li i sami njihovi tvorci vjerovali u njih ili nisu, zapravo je irelevantno. Esencija nacionalnog identiteta ne egzistira kao činjenica svijeta, osim ako i sama mentalna stanja ne doživljavamo kao činjenice svijeta. Ipak, čak i u tom slučaju, evidentno je kako je riječ o različitim ontičkim razinama postojanja tih dvaju rodova činjenica.

KORIŠTENA LITERATURA:

Gross, Mirjana. „O integraciji hrvatske nacije.“ U: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od 16. st. do početka 20. st.)*, ur. Mirjana Gross, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981.: 175-190.

Habermas, Jürgen. „Nacija, pravna država, demokracija.“ U: *Identitet i Politika*, ur. Furio Gerutti, Zagreb: Politička kultura, 2006.: 229-256.

Smith, Anthony D. *National Identity*. Reno: University of Nevada Press, 1991.

Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Zagreb: Moderna vremena, 2003.

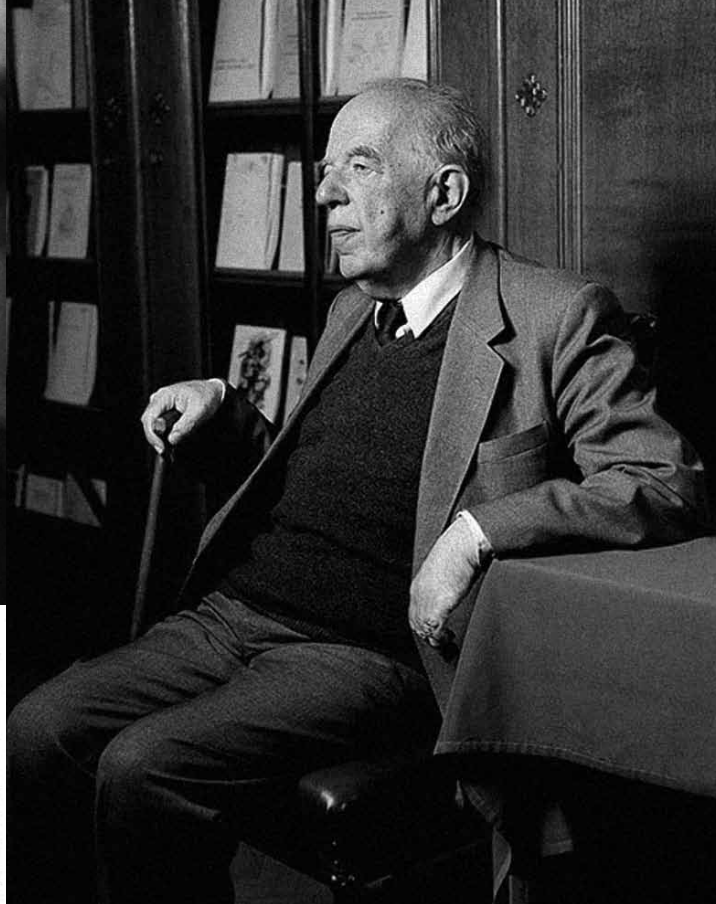
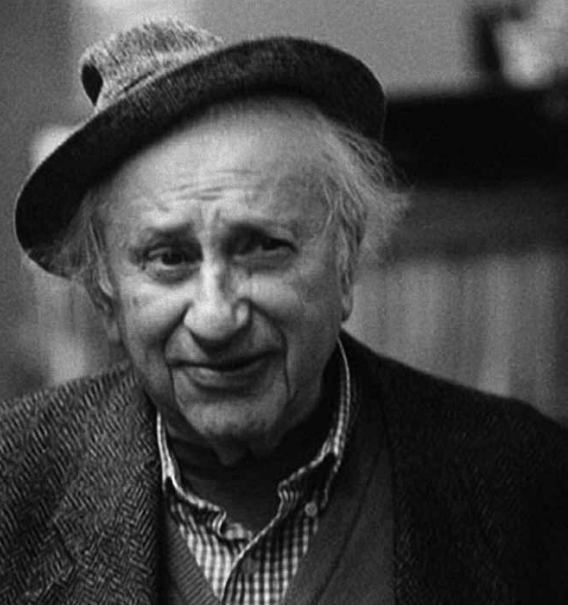
The problem of national identity

SUMMARY

A national identity is a kind of collective identity, and a nation is a community of people who believe that a certain number of traits connects them in a special way and forms a natural basis for a common coexistence and differentiation from all other nations. The problem is that this community isn't natural, but is a perfectly rational construct. It is a product of a free and rational human choice (on a level which might be called purely political), and in no way is it a natural necessity. This confusion came about because modern historiography developed as a science in the midst of nineteenth century nationalism and helped it as a „servant.“ The key role in the spreading of national identity was played by the obligatory elementary public education, brought about by modernisation. The consequence of this is that today, in order to call ourselves We (as a nation), we must believe in the following facts: members of a nation belong to a single ethnic group, have the same historical territory, myths and memories, share a mass public culture (of which religion might be a part), speak the same language, and the rights and obligations are equal for all. These common properties are then, over the centuries, attributed to certain peoples as facts, and the entire history is shown as the path from the migration of a certain people to the creation of its national state. Each of the said theses of national historiographies can be easily refuted, and by the same means they employ – the reconstruction of historical occurrences. It is possible to show/prove that all these facts actually do not exist, but are false contemporary constructs. This, however, doesn't influence the existence of many national identities in the modern world, as they are only mental states. As long as people believe in the existence/veracity of a certain number of facts (although they do not exist/are not true) and as long as certain emotions emanate from this belief, people will feel themselves connected on a national level, and there will be national identities. It is only a matter of them existing merely as mental states, not as facts, which no national historiography and no nationalist will ever wish to admit.

BILJEŠKE STR. 186-192

- 1] To je vrlo dobro opisano u knjizi Anthony D. Smith; vidi: Anthony D. Smith, *National Identity* (Reno: University of Nevada Press, 1991.).
- 2] Za suprotan stav može se pozvati na djelo Hansa Jonasa koji ljudsku racionalnost vidi kao najviši proizvod prirode, a time *de facto* i njezin dio. Dosljedna primjena tog stava mora i sve proizvode takve racionalnosti držati prirodnima.
- 3] Pristalica koncepcija bliskih Spinozinoj može „slobodno“ odbaciti gore navedene distinkcije.
- 4] Još malo pojmovnih distinkcija: *Historija* je prošla stvarnost, *historiografija* je pisanje i pripovijedanje o prošloj stvarnosti (onda i moderna znanost o historiji). Termin *povijest* u hrvatskom se koristi kao sinonim za oba pojma, što može izazvati nehotične zabune. U ovom tekstu, *povijest* se koristi kao sinonim isključivo za *historiju*.
- 5] Misli se na početak historiografije kao suvremene humanističke znanosti u 19. st. s Rankeovim seminarom.
- 6] Problem s takvim konceptom je očit. Budući da svi narodi nisu istovremeno razvili ili preuzeli umijeće pisanja, događa se da u jednom vremenskom trenutku na jednom prostoru traje povijest, a nekoliko desetaka kilometara dalje ljudi istovremeno žive u pretpovijesti, što je u najmanju ruku nezgrapno. S druge strane, takav koncept omogućava lakše razlikovanje među znanstvenim disciplinama: arheologija (dijelom i etnologija, antropologija...) se bavi pretpoviješću, a historiografija poviješću (naravno, različitim metodama).
- 7] I dan danas postoje predmeti u kurikulumu za koje se smatra da su od posebnog nacionalnog značaja: nacionalni jezik i književnost, povijest, zemljopis, glazbena kultura.
- 8] Primjer ogledne formulacije takvog „obrambenog“ stava: „Pogotovu se mora odbaciti 'psihološka' interpretacija nacije, tj. uvjerenje da naciju zapravo konstituira samo svijest njezinih pripadnika.“ Mirjana Gross, „O integraciji hrvatske nacije“, u: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od 16. st. do početka 20. st.)*, ur. Mirjana Gross (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981.), 180.
- 9] Izvrstan primjer je znanstvena rasprava o etnogenezi Hrvata koja se vodi od kraja devetnaestog stoljeća. Do danas se pojavilo sedam različitih teorija: slavenska, iranska, gotska (osobito popularna od 1941. do 1945.), autohtona, avarska, bugarska i najnovija armenska. Njihova šarolikost je odličan odraz nesigurnost o porijeklu čak i samog eponimnog plemena buduće hrvatske nacije. Sve one (osim autohtone teorije) moraju uzeti u obzir i činjenicu da su se Hrvati tijekom i nakon seobe neminovno
- miješali sa brojnim slavenskim plemenima (čak i ako sami nisu bili Slaveni), kao i sa zatečenim romanskim stanovništvom, koje je pak i samo bilo mješavina brojnih naroda integriranih u propalo Rimsko Carstvo (Kelti, Italici, Grci, Iliri, Tračani, Iberi...). Ako se zanemare čak i brojne kasnije epizode koje su sigurno pridonijele promjeni genetskog materijala stanovnika ovih prostora, lako je uočiti da je potpuno iluzorno govoriti o „krvnoj“ jezgri hrvatske nacije. Čak i kada bismo uzeli potpuno fantastičnu pretpostavku kako svaki Hrvat ima barem jednog pretka koji je direktni potomak Tuge, Buge, Vuge, Lobela, Muhla, Kosenceza ili Horvata, očito je da je riječ o otprilike jednom promilu genskog naslijeđa, koji uopće ne mora (a uzevši u obzir sva minula stoljeća niti ne može) biti dominantan.
- 10] Primjeri iz europske povijesti su zaista brojni: od „Poljske na kotačima“ do njemačko – francuskog sporenja oko Alzasa i Lorena (tj. Lotaringije). Argument nacionalista mogao bi glasiti: Promjene granica su neosporne, ali uvijek je postojala jedna nedirnuta teritorijalna jezgra matična za našu naciju. Protuprimjer takvoj tvrdnji opet je najlakše naći u hrvatskoj povijesti: Jezgra srednjovjekovne hrvatske „države“ nalazi se u današnjem dalmatinskom zaleđu i Lici, dok je u kasnijim stoljećima (stjecajem povijesnih okolnosti) kao jezgra Hrvatske smatran kraj oko Zagreba gdje je stolovao ban. Stvar je u tome da u trenutku postojanja ranosrednjovjekovne hrvatske „države“ biskupiju u Zagrebu osnivaju – Mađari.
- 11] Naravno da je uvijek postojala mogućnost da vas netko usvoji, pa vi preuzmete njegovo ime i time postanete njegov nasljednik bez da ste mu krvni srodnik. Stvar je samo u tome da za to vi trebate njegov pristanak, koji ovdje nemamo.
- 12] Osobito često urote i bune koje ljudi pokreću iz osobnih ili staleških interesa znaju biti protumačene kao borba za nacionalnu stvar.
- 13] Etimologija riječi *Nijemac* dovoljno govori o jezičnoj barijeri koja može nastati između dvije nacije.
- 14] Uzmimo samo primjer Bretanje u Francuskoj, čiji su stanovnici govorili jezik koji se vrlo razlikuje od francuskog, pa ipak se Bretanja smatra integralnim dijelom Francuske nacije.
- 15] Dovoljno je samo pogledati činjenicu postojanja hrvatskog, srpskog, slovenskog, bošnjačkog i crnogorskog jezika, pa da se postavi pitanje: Zašto zaustaviti integraciju na tom nivou, a ne konstruirati npr. južnoslavenski? Odgovor na to pitanje sigurno neće biti lišen dnevno-političkog kalkuliranja. Sličan je slučaj i s rumunjskim i moldavskim.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

